

УДК 334.72

ЯНКОВЕЦЬ Т. М., НАГОРНА Ю. А.

Київський національний університет технологій та дизайну

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Мета. Систематизація наукових підходів до сутності дефініції «розвиток підприємства», обґрунтування чинників впливу.

Методика. Використані загальнонаукові методи, а саме діалектичний, аналізу і синтезу, індукції і дедукції, структурно-логічного та семантичного аналізу (при вивченні й узагальненні теоретико-методологічних основ розвитку підприємства), системно-структурного аналізу (при виділенні характерних ознак поняття «розвиток підприємства» та чинників впливу на розвиток підприємства).

Результати. У ході дослідження було систематизовано основні наукові підходи до економічної сутності поняття «розвиток підприємства», встановлені характерні ознаки поняття, сформульоване власне визначення, а також виявлені найсуттєвіші чинники впливу на розвиток підприємства.

Наукова новизна. Сформульоване власне визначення поняття «розвиток підприємства», у якому поєднано прогресивний, кількісний та адаптивний підходи, при цьому регрес, на відміну від інших понять, не відносимо до розвитку, оскільки вважаємо його антиподом цього процесу.

Практична значимість. Виділення суттєвих характерних ознак поняття «розвиток підприємства», а також найважливіших чинників впливу дозволить у подальших дослідженнях обґрунтовувати ефективні інструменти управління розвитком підприємства.

Ключові слова. Розвиток підприємства, чинники впливу на розвиток підприємства.

Вступ. Зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах, глобалізація, безперервний процес розвитку науки і техніки, створення нових чи вдосконалення вже існуючих технологій, загострення конкуренції, виникнення нових сфер діяльності – все це спонукає підприємство до створення та підтримки умов постійного розвитку, без якого неможливо забезпечити ефективну діяльність у довгостроковій перспективі. Підприємству необхідно рухатись вперед, ставати гнучкішим, адаптовуватись до змін у зовнішньому середовищі, щоб виживати на ринку, підтримувати існуючий стан та покращувати його, підвищувати власну конкурентоспроможність.

Постановка завдання. Основними завданнями статті є з'ясування економічної категорії «розвиток підприємства», систематизація наукових підходів до його сутності, виділення характерних ознак, а також чинників впливу на розвиток з метою обґрунтування у подальшому ефективних інструментів управління розвитком підприємства.

Результати дослідження. Загалом під розвитком розуміється процес, унаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого [1]. У понятті «розвиток» із загальної маси змін виділяються такі, що пов'язані з оновленням системи, з її внутрішніми структурними і функціональними змінами, перетворенням у щось нове, інше. Розвиток – це процес тривалих, накопичувальних, необоротних, поступальних змін складних системних об'єктів у досить великі інтервали часу [2].

На сьогоднішній день учені-економісти не зійшлися на єдиній думці щодо трактування поняття «розвиток підприємства». Проте більшість з них ототожнюють процес розвитку з прогресом. Ряд науковців, зокрема, Бурмака М. М., Бурмака Т. М. [3], Залунін В. Ф., Щеглова О. Ю. [4], Кулиняк І. Я., Прийма Л. Р. [5], Сабадирьова А. Л., Бабій О. М., Куклінова Т. В., Салавеліс Д. Є. [6], Тюха І. В. [7] у своїх працях визначають розвиток як процес змін, які призводять до переходу від одного якісного стану до іншого, від старого до нового, від нижчого до вищого, більш досконалого.

Так як розвиток відображається не тільки прогресом, а й регресом, то не виключена можливість розвитку підприємства по спадній траєкторії з метою запобігання розгортання кризових явищ. При цьому відбуваються якісні процеси кількісних і структурних змін. Учені Богатин Ю. В., Швандар В. А. [8], Надтока Т. Ю., Какуніна Г. А., Мартякова О. В. [9], Підкамінний І. М., Ціпуринда В. С. [10], Пługіна Ю. А. [11] дотримуються думки, що розвиток є сукупністю змін якісного стану підприємства під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ та наголошують, що за своєю спрямованістю розвиток може бути висхідним, спадним чи нейтральним, в залежності від стадій життєвого циклу підприємства.

Черних А. В. [12] визначає розвиток як процес зростання розмірів підприємства та підвищення показників його діяльності, шляхом постійного вдосконалення виробництва, оновлення технологій та моделей управління підприємством.

Погляди інших науковців, зокрема Арзіліян А. Н., Азріліян О. М., Калашникова Є. В., Квардакова О. В. [13], Дунди С. П. [14], Іванчук К. О. [15], Погорелова Ю. С. [16], Фатхутдінова Р. А. [17] зосереджені на життєвій силі підприємства, здатності протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища. В основі розвитку підприємства лежать зміни, спричинені гнучкістю внутрішньої системи та адаптивності до змін зовнішнього середовища, в результаті чого підприємство більш ефективно функціонує, набуваючи нових можливостей та властивостей.

Основні відмінності поглядів авторів щодо трактування досліджуваного поняття дає можливість виділити такі наукові підходи щодо сутності розвитку підприємства: прогресивний, трансформаційний, кількісний, адаптивний. Характеристика підходів наведена в табл. 1.

Таблиця 1. Узагальнення підходів до сутності дефініції «розвиток підприємства»

Назва підходу	Характеристика
Прогресивний	Зміна стану підприємства на більш прогресивний. Розвиток являє собою процес покращення діяльності підприємства, тобто зміну підприємства обов'язково на більш високий та прогресивний стан у порівнянні з попереднім
Трансформаційний	Зміна підприємством свого якісного стану. Під розвитком слід розуміти сукупність змін, що призводять до зміни підприємством свого якісного стану під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ
Кількісний	Розвиток як зростання розмірів підприємства та підвищення певних показників його діяльності
Адаптивний	В процесі свого розвитку підприємство набуває нових можливостей та властивостей, які дозволяють йому більш ефективно функціонувати у ринковому середовищі, підвищують його гнучкість у вирішенні комплексу внутрішніх суперечностей та адаптивність до змін зовнішнього середовища

Виходячи з наукових підходів до трактування сутності дефініції «розвиток підприємства» виділено його суттєві характерні ознаки, які зображено на рис. 1.

Рис.1. Характерні суттєві ознаки поняття «розвиток підприємства»
(авторська розробка)

Узагальнюючи наукові підходи щодо визначення сутності поняття «розвиток підприємства», визначимо його як сукупність кількісних, якісних та структурних змін підприємства під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ, у результаті чого воно підтримує свою життєздатність, нарощує власний потенціал, підвищує гнучкість та адаптивність до умов господарювання, а також досягає і підтримує конкурентні переваги у довгостроковій перспективі. У цьому визначенні з виділених наукових підходів об'єднано прогресивний, кількісний та адаптивний. При цьому регрес у діяльності підприємства не відносимо до розвитку, оскільки він є антиподом процесу розвитку.

Існування, ефективне функціонування та розвиток підприємств в умовах ринкових відносин відбувається під впливом різноманітних чинників. Чинники внутрішнього середовища діють зсередини та можуть контролюватися підприємством та змінюватися відповідно до його потреб. Чинники зовнішнього середовища підприємство контролювати не може, особливо це стосується чинників макросередовища. Ступінь впливу окремих чинників як зовнішнього, так і внутрішнього середовищ на підприємства неоднаковий. Це пов'язано з відмінностями у сферах діяльності та внутрішнього потенціалу кожного підприємства.

Для визначення найбільш суттєвих чинників впливу на розвиток підприємства розглянуто підходи різних науковців до їх складу [3-7, 9-12, 15-20]. Виявлено, що

найбільший вплив на розвиток підприємства чинять фінансові-економічні, науково-технічні, інноваційні чинники та людські ресурси. Серед інших чинників впливу виділяють політико-правові, соціокультурні, інформаційні, організаційно-управлінські, екологічні.

Найсуттєвіші чинники, які нами виділено в процесі дослідження, тісно взаємопов'язані. В умовах мінливості та непередбачуваності ринкового середовища, жорсткої конкуренції, в яких функціонують сьогодні підприємства, необхідно постійно шукати фінансові та інші можливості впровадження у практику господарської діяльності новацій, як результатів наукових досліджень і розробок. Важливо мотивувати керівників і працівників підприємства до здійснення інноваційної діяльності: формувати та постійно удосконалювати інноваційну організаційну культуру; створювати умови для розвитку творчих навичок і креативності; заохочувати до підвищення інноваційної активності; забезпечити психологічний комфорт та інше. Розвиток підприємства в інноваційному напрямі дозволяє досягати та підтримувати конкурентні переваги, забезпечувати економічну безпеку підприємства та його сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

Висновки. Розвиток підприємства являє собою постійний довготривалий процес поліпшення стану підприємства за рахунок структурних, кількісних та якісних змін під впливом чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ, що дозволяє підприємству ставати більш гнучким та адаптивним, тобто підвищувати свою життєздатність. Наступні дослідження будуть присвячені питанням управління розвитком підприємства та пошуку ефективних інструментів його забезпечення.

Список використаних джерел

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел. – Вид-во «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Співвідношення понять «розвиток», «прогрес», «регрес». – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://daviscountydaycare.com/susplnij-progres-ta-problemi-suchasnost/67-spvvdnoshennya-ponyat-qrozvitok-qprogres-qregresq.html>.
3. Бурмака М. М. Управління розвитком підприємства (на прикладі підприємств будівельної галузі) : [монографія] / М. М. Бурмака, Т. М. Бурмака. – Харків: ХНАДУ, 2011. – 204 с.
4. Залунін В. Ф. Управління розвитком та функціонуванням виробничо-економічної системи будівельних підприємств / В. Ф. Залунін, О. Ю. Щеглова // Економіка підприємств. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2013/v2/NV-2013-V2_33.pdf.
5. Прийма Л. Р. Розвиток підприємства: сутність поняття / Л. Р. Прийма, І. Я. Кулиняк // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.10. – С. 236-241.
6. Сабадирьова А. Л., Бабій О. М., Куклінова Т. В., Салавеліс Д. Є. Потенціал і розвиток підприємства : [навч. посібн.] / А. Л. Сабадирьова, О. М. Бабій, Т. В. Куклінова, Д. Є. Салавеліс. – Одеса : ОНЕУ. – 2013. – 343 с.
7. Тюха І. В. Соціально-економічний розвиток підприємства: сутність та видові прояви / І. В. Тюха // Ефективна економіка. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?operation=1&iid=1195>.
8. Богатин Ю. В. Инвестиционный анализ [Текст] : учебное пособие / Ю. В. Богатин, В. А. Швандар. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 287 с.

9. Надтока Т. Б. Соціальний розвиток промислового підприємства та механізми його управління // Управлінські технології у рішенні сучасних проблем розвитку соціально-економічних систем : [монографія] / Т. Б. Надтока, Г. А. Какуніна, О. В. Мартякова та ін. / за заг. ред. О. В. Мартякової. – Донецьк : Вид-во ДонНТУ, 2011. – 744 с. – С. 564-569.
10. Підкаміний І. М. Системні фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства / І. М. Підкаміний, В. С. Ціпурида // Ефективна економіка. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=480>.
11. Плугіна Ю. А. Інтелектуальний розвиток: сутність поняття / Ю. А. Плугіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Харків, 2011. – № 36. – С. 193-195.
12. Черных А. В. Механизм устойчивого развития предприятия в период активной инвестиционной деятельности: Автореф. дис... канд. экон. наук: 08.00.05. – Белгород: Белгородский государственный технический университет, 2006. – 20 с.
13. Дунда С. П. Теоретичні підходи до визначення поняття «розвиток підприємства» / С. П. Дунда // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/380/369>.
14. Большой экономический словарь: 26500 терминов / авт. и сост. Азрилиян А.Н., Азрилиян О.М., Калашникова Е.В., Квардакова О.В. – 7-е изд., доп. – М.: Ин-т новой экономики, 2007. – 1472 с.
15. Иванчук К. О. Теоретичні підходи до визначення сутності категорії «розвиток підприємства» / К. О. Иванчук // Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку. – 2012. – С. 231-239. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/sim_2012_2012_21.pdf.
16. Погорелов Ю. С. Развитие предприятия: понятия та виды / Ю. С. Погорелов // Проблемы материальной культуры. Экономические науки. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/36617/21-Pogorelov.pdf>.
17. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью организации: [учебник] / Р. А. Фатхутдинов. – 2-е изд., исправ. и доп. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 544 с.
18. Мартиненко В. П. Фактори економічної стабільності промислових підприємств. / В. П. Мартиненко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1021/1/2001_10_10.pdf.
19. Шандова Н. В. Рушійні сили стійкого розвитку промислового підприємства / Н. В. Шандова // Економічні інновації. – 2013. – Вип. 54. – С. 354-362. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecinn_2013_54_42.pdf.
20. Надтока Т. Б. Соціальний розвиток промислового підприємства та механізми його управління // Управлінські технології у рішенні сучасних проблем розвитку соціально-економічних систем : монографія / Т. Б. Надтока, Г. А. Какуніна, О. В. Мартякова та ін. / за заг. ред. О. В. Мартякової. – Донецьк : Вид-во ДонНТУ, 2011. – 744 с. – С. 564-569.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

ЯНКОВЕЦ Т. М., НАГОРНАЯ Ю. А.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Цель. Систематизация научных подходов к сущности дефиниции «развитие предприятия», обоснование факторов влияния.

Методика. Используются общенаучные методы, а именно диалектический, анализа и синтеза, индукции и дедукции, структурно-логического и семантического анализа (при изучении и обобщении теоретико-методологических основ развития предприятия), системно-структурного анализа (при выделении характерных признаков понятия «развитие предприятия» и факторов влияния на развитие предприятия).

Результаты. В ходе исследования были систематизированы основные научные подходы к экономической сущности понятия «развитие предприятия», установлены характерные признаки понятия, сформулировано собственное определение, а также выявлены наиболее существенные факторы влияния на развитие предприятия.

Научная новизна. Сформулировано собственное определение понятия «развитие предприятия», в котором сочетаются прогрессивный, количественный и адаптивный подходы, при этом регресс, в отличие от других понятий, не относим к развитию, поскольку считаем его антиподом этого процесса.

Практическая значимость. Выделение существенных характерных признаков понятия «развитие предприятия», а также важнейших факторов влияния позволит в дальнейших исследованиях обосновывать эффективные инструменты управления развитием предприятия.

Ключевые слова. Развитие предприятия, факторы влияния на развитие предприятия.

THEORETICAL ASPECTS OF DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN MODERN CONDITIONS

YANKOVETS T., NAHORNAYA Ju.

Kyiv National University of Technologies and Design

Purpose. Systematization of scientific approaches to the essence of the definition of «enterprise development», the rationale influences.

Methods. Used scientific methods, namely the dialectical analysis and synthesis, induction and deduction, structural and logical and semantic analysis, a systematic structural analysis.

Findings. The study systematically the main scientific approaches to the economic substance of the concept of «enterprise development» The characteristic features of the concept, formulated its own definition, as well as identifying the most significant influences on the development of the enterprise.

Scientific novelty. Formulate their own definition of «enterprise development», which combines a progressive, adaptive and quantitative approaches in this regression, unlike other concepts do not apply to the development, because we consider it the antithesis of this process.

Practical value. Isolation of essential characteristic features of the concept of «enterprise development» as well as the most important factors of influence will allow further studies substantiate effective management tools for the company.

Keywords. Enterprise development, factors of influence on the development of the enterprise.